

Gemeentebreed

Rituelen bij de openbare geloofsbelijdenis

P. Niemeijer

De openbare geloofsbelijdenis lijkt binnen onze kerken aan het veranderen. Was het tot dusver een sober gebeuren, de laatste jaren wordt het met meer ‘ritueel’ omgeven. Er zijn gemeenten waar belijdeniscatechisanten eigen ‘geloofsgetuigenissen’ schrijven of geven, waar ze een door hen meegenomen bloem op de doopvont leggen, waar ze met handoplegging worden gezegend en waar ze elk een eigen bijbeltekst meekrijgen. In andere gemeenten gebeurt dit niet, al of niet tot tevredenheid van belijdeniscatechisanten, hun ouders en gemeenteleden. Ik heb de indruk dat hier wel eens meer aan de hand kon zijn dan een verandering in ‘vormgeving’. Namelijk een verandering in zicht op het karakter van de openbare geloofsbelijdenis.

Tot dusver

Wij kennen als Gereformeerde Kerken slechts twee sacramenten: doop en avondmaal. Voor die sacramenten is wezenlijk dat ze door Christus zelf zijn ingesteld en dat we ze op zijn eigen hoogstpersoonlijke bevel en als het ware ‘rechtstreeks’ uit zijn handen ontvangen. Als Christus niet geleefd had, was er nooit een christelijke doop en nooit een avondmaal geweest! In tegenstelling tot het vormsel bij de roomsen is de openbare geloofsbelijdenis geen sacrament. Die is - anders dan doop en avondmaal - niet door Christus ingesteld. Christus komt er ook niet in naar ons toe in zijn Geest. De openbare geloofsbelijdenis kent geen ‘teken en zegel’. En betekent en verzegelt ook niet de belofte van het Evangelie, maar is het gelovig antwoord op die belofte.

Voor de openbare geloofsbelijdenis is verder bepalend, dat die wel vrucht is van het werk van God en zijn Geest *in* ons, maar geen aparte actie van God *aan* ons is. In de sacramenten wordt ons de genade van God betuigd en verzegeld. In de zegen aan het eind van elke kerkdienst wordt Gods naam op ons gelegd. Maar in de openbare geloofsbelijdenis is het de gelovige die door de Geest zijn antwoord aan de Here geeft. Het is het antwoord van het geloof, dat toegang geeft tot het avondmaal. Dat tijdens je leven veelvuldig te vieren *avondmaal* is de ‘zegen’ die je bij je openbare geloofsbelijdenis ontvangt.

Een volgende wezenstrek van de openbare geloofsbelijdenis is, dat je daarin maar niet je persoonlijke geloofsinhoud belijdt, maar dat je je persoonlijk voegt in de belijdenis van de kerk van alle eeuwen en plaatsen. Je doet maar geen belijdenis van ‘je eigen privé-geloof’, maar van ‘het algemeen en ontwijfelbaar christelijk geloof’. Je voegt je in het koor van de katholieke kerk van Christus en sluit je aan bij het spoor dat het Woord van God door de eeuwen en door de wereld trekt. Daarmee is het een eerbetoon aan God, die je als Heer van hemel en aarde, en als Vader van Jezus Christus belijdt. Je belijdt *zijn* naam, *zijn* Woord. Waar je je zo nadrukkelijk verbindt aan het spoor van Gods Woord en je voegt in het kerkvergaderend werk van Christus, zal het duidelijk zijn dat de openbare geloofsbelijdenis een kerkelijke zaak is, waarbij de gemeente onmisbaar is. Niet alleen om je te ondersteunen je jawoord gestand te doen, maar ook als lichaam waarin je zelfstandig je plaats inneemt en je taak op je neemt. Je voegt je in een groot geheel: de wereldwijde kerk van Christus, die plaatselijk te vinden is in de gemeente waarin je belijdenis doet.

Droge doop

Kijk en hoor ik vandaag om me heen, dan krijg ik de indruk dat de openbare geloofsbelijdenis in de beleving steeds meer het karakter krijgt van een ‘droge geloofsdoop’. Daarmee bedoel ik het volgende. Onze jongeren zijn als kind gedoopt, zonder dat zij het wisten. Dat is mooi, maar men ‘mist’ ook iets. De behoefte groeit aan een sacramenteel ritueel waarvoor ze zelf bewust kiezen en waarin ze zich aan God verbinden. Jaloers wordt dan gekeken naar sekten die de doop van volwassenen kennen op grond van geloof en bekering van de dopeling. Daar kies je zelf voor, dat onderga je bewust en je verklaart je persoonlijke toewijding aan God. Je ontvangt als gelovige een nieuwe geestelijke identiteit. Vergis ik me, als ik de indruk heb dat de openbare geloofsbelijdenis steeds meer wordt ervaren als een substituut van de sektarische geloofsdoop? Natuurlijk niet officieel, want we dopen niet over. Maar men wil wel iets meekrijgen: een zegen, een tekst of wat dan ook. Een ‘droge’ doop noemde ik het hierboven. Op het eigen geloof van de ‘dopeling’.

Concreet

Als ik vanuit het voorgaande kijk naar de rituelen rond de openbare geloofsbelijdenis, die ik hierboven noemde, zou ik daarover het volgende willen zeggen.

1. Bij de openbare geloofsbelijdenis betuigen catechisanten persoonlijk hun instemming met de leer van de kerk van alle eeuwen en plaatsen. Bewaak dat en accentueer dat, juist tegenover het postmoderne individualisme en de postmoderne afwijzing van de ‘ene waarheid’ voor alle mensen en alle volken. Kijk dus uit met het laten formuleren en opzeggen van privé-getuigenissen. Laat de belijdenis van de kerk (‘de volkomen leer van de verlossing’) in al haar breedte en diepgang bepalend blijven.
2. Over de betekenis van de handoplegging bestaat verschil van mening. De een ziet het als symbool van gemeenschap. De ander als symbool van zegen. Voor dat laatste is bij de openbare geloofsbelijdenis geen plaats. De openbare geloofsbelijdenis is een activiteit van hen die hun geloof belijden en geen sacrament of heilshandelen van Godswege. Ik zie tot een dergelijke handoplegging ook geen noodzaak. Nog afgedacht van het gevaar van ‘bijgeloof’, wijs ik op het feit dat de naam van de HERE iedere kerkdienst op de kerkgangers gelegd wordt (Num. 6:27). Dringt de rijkdom daarvan nog genoeg tot ons door? Hebben we daarnaast nog behoefte aan een extra zegen? En *de* ‘zegen’ van de openbare geloofsbelijdenis is toch: de toegang tot het avondmaal! Dáár zullen gelovigen het steeds weer van moeten hebben: niet van de eenmalig opgelegde handen van de dominee, waartoe Christus geen expliciete opdracht gegeven heeft, maar van het door Christus ons bevolen gedenken en geloven van de volkomen verzoening van al onze zonden in Christus’ bloed. Als de handoplegging plaatsvindt als symbool van gemeenschap, om aan te geven dat de nieuwe belijdende leden zelfstandig hun plaats innemen en als leden in volle rechten ontvangen worden in de gemeenschap van de kerk, dan is het een passend gebaar. Maar dan moet wel heel duidelijk gemaakt worden dat de handoplegging *dé* betekenis heeft en dat vergt nogal wat uitleg, die in de korte ceremonie die we kennen, storend is. Voor velen staat handoplegging immers voor ‘zegenen’ en is het daarom ‘dierbaar’, misschien zelfs wel eens wat magisch. Er zal dus heel wat aan onderwijs gedaan moeten worden, wil deze idee vervangen zijn door die van ‘gemeenschap’.
3. Het leggen van een bloem door iedere catechisant op de doopvont is een visualisering van het antwoord op de doop, en van de individuen die hun gaven samenvoegen en inzetten in de ene gemeenschap van Gods verbond. Het is de vraag of we in de kerk alles moeten visualiseren, maar als dat wenselijk is, vind ik dit een gebaar dat past bij het karakter van de openbare geloofsbelijdenis. De persoonlijk gegeven bloemen vormen samen één boeket. En de (bloemen)hulde komt daar waar ze hoort: bij (de God van) de doop.
4. Het meegeven van een aparte bijbeltekst aan iedere catechisant afzonderlijk vind ik

minder geslaagd. Punt één is het de vraag of de Bijbel een verzameling losse teksten is, en we met losse teksten naar huis en het leven in gestuurd moeten worden. Punt twee vraag ik me af hoe de tekst bij de persoon gekozen moet worden en of ook dat niet stigmatiserend kan werken. En punt drie heb ik als bezwaar dat de jonge belijdende leden dan als individuen met hun 'eigen' tekst worden heengezonden, terwijl de openbare geloofsbelijdenis nu juist aangeeft dat ze in de ene avondmaalsgemeenschap hun plaats willen innemen. Dan is het veel zinvoller om ze naar huis te zenden met een en dezelfde goed gekozen, en in de belijdenisdienst bepreekte tekst plus de gehouden preek. Dan geef je geen losse tekst, maar een tekst die in het geheel van de Schrift is gezet in de prediking. En je geeft allen samen dezelfde tekst en preek: dat benadrukt het gezamenlijke.

Zorgvuldig

In onze kerken wordt, tot op de synode toe, nagedacht over een goede vormgeving van de openbare geloofsbelijdenis. Laat dat inderdaad zorgvuldig en gezamenlijk gebeuren. Het gaat om meer dan vormen. Daarachter zit de keus die je maakt inzake het karakter van de openbare geloofsbelijdenis. Het voorgaande maakt duidelijk dat we op onze hoede moeten zijn voor al te spontane invallen die alleen worden afgemeten aan het aansprekende of ontroerende. Laten we uitkijken voor ritualisme en religieus individualisme. Laten we zorgvuldig nagaan wat het karakter van de openbare geloofsbelijdenis is en daarbij onze vormen zoeken. Dat zal de echte vreugde ten goede komen.